

Abrevieri bibliografice

Lazăr, Condruz 2007

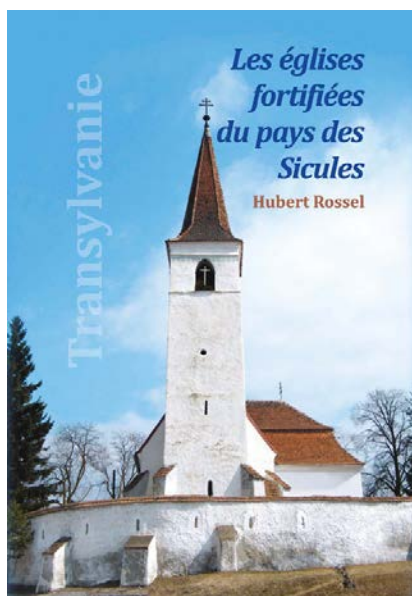
- Augustin Lazăr, Aurel Condruz, *Corpus Juris Patrimonii: Patrimoniul cultural național - Doctrină și Jurisprudență, Acte normative*, ediția a II-a, revizuită și adăugită, București, 2007.

Hubert Rossel, *Transylvanie. Les églises fortifiées du pays des Sicules*, pref. Violeta Barbu, Kinga Tüdös, János Gyöngyössy, Maison d'Édition Risoprint, Cluj-Napoca, 2015, 461 p.

Trebuie s-o spunem drept, nu prea cunoaștem Ținutul Secuiesc, cu toate că avem opinii foarte împământenite despre el. De cele mai multe ori, totul se reduce la o simplă manipulare a unor locuri comune și prejudecăți, care trădează o evidentă ignoranță sau o comoditate intelectuală. Necunoașterea secuimii este datorată în bună măsură și necunoașterii limbii maghiare. În ultima vreme, sunt tot mai puțini cercetătorii români care cunosc această limbă și care sunt interesați de cercetarea istoriei ori a patrimoniului artistic din județele Harghita și Covasna (la care se mai adaugă anumite părți din județele Mureș și Brașov).

În sintezele românești de istoria artei medievale și premoderne de pe teritoriul României de astăzi, referirile la arta secuilor sunt relativ puține și nu sunt tratate sistematic. Pe de altă parte, nici cercetătorii maghiari nu se grăbesc să-și traducă lucrările în limba română, ajungându-se la situația în care cele două istoriografii naționale (maghiară și românească) să activeze aproape în paralel, cu contacte răzlețe, ocazionate mai ales de subiectele sensibile. Nu s-au recuperat, ori inclus în cultura română, prin intermediul traducerilor, nici lucrările științifice mai vechi dedicate subiectului abordat¹, nici cele mai noi, publicate în ultimii ani².

În acest context de necunoaștere reală a țării în care trăim, apariția unei cărți, cum este cea a domnului Hubert Rossel, este deosebit de importantă. Constatăm că a fost necesară o contribuție străină, exterioară, care să umple acest gol din istoriografia științifică românească (la care românii să poată avea acces prin

¹ Dávid 1981.

² Gyöngyössy *et alii* 1995; Gyöngyössy 2013.

intermediul unei limbi de circulație), dar și din publicațiile cu caracter general folosite în scopul turismului cultural, bine informat. În cazul domnului Hubert Rossel avem de-a face cu un cercetător pasionat, care pur și simplu s-a îndrăgostit de Secuime și de bisericile sale fortificate. Și, pentru a îndepărta orice urmă de *partis-pris* național, domnia sa este un istoric belgian, născut la Bruxelles, în 1943, care trăiește în Elveția. În plus, autorul a ales ca prefațatorii cărții sale să fie și români și maghiari.

Prin cartea sa, Hubert Rossel readuce în atenția marelui public faptul că nu doar sașii au avut în Transilvania biserici fortificate, ci și secuii. Datorită frumuseții lor, dar și unei mult mai mari popularizări, bisericile fortificate săsești au monopolizat subiectul. Mai mult, în ultimii ani, prin publicarea cărților semnate de Hermann Fabini și Ioan Marian Țiplic, bisericile fortificate săsești s-au bucurat de niște repertorii/albume publicate în limba română și în alte limbi de circulație europeană¹. În ceea ce privește bisericile medievale românești din Transilvania (cu toate că în acest caz nu avem de-a face cu biserici fortificate), în ultimii ani a apărut lucrarea bilingvă de popularizare semnată de Adrian Andrei Rusu și Ileana Burnichioiu², care poate fi folosită cu succes pe postul unui ghid turistic de calitate. În schimb, despre bisericile fortificate secuiești, românii nu cunosc mare lucru, deoarece lipsește o carte de popularizare care să facă posibil accesul documentar la patrimoniul religios din Ținutul Secuiesc.

Fiecărei biserici fortificate îi este dedicat câte un capitol aparte, în care este descris succint monumentul, fiind prezentate și descrise caracteristicile arhitecturale, picturile murale și inventarul mobil. De fiecare dată, încă de la început, sunt enumerate toate datele toponimice (din Evul Mediu până în secolul al XX-lea) referitoare la localitatea analizată, fiind realizată și o scurtă contextualizare istorică și geografică. Informația documentară este însoțită de un bogat material ilustrat, compus din fotografii și planuri ale bisericilor, deosebit de utile pentru o mai bună înțelegere a materialului studiat.

Bineînțeles, Hubert Rossel este conștient de problemele teoretice pe care le ridică definirea și clasificarea bisericilor fortificate. Ele nu sunt doar biserici propriu-zis fortificate (biserici-reduit, după formula propusă de Virgil Vătășianu³), ci și biserici cu fortificații, cetăți-bisericești sau biserici îngrădite, și tipologizarea poate continua⁴. Autorul belgian identifică trei mari tipuri: 1) biserici care sunt ele însele fortificate, asemenea unor cetăți; 2) biserici împrejmuite de un zid de apărare prevăzut, în cele mai multe cazuri, cu turnuri de apărare; 3) biserici împrejmuite de un zid scund (sau de o palisadă simplă), prevăzut în cel mai bun caz cu mortiere amplasate la înălțimea unui om (p. 34-35). Acestei clasificări îi mai sunt adăugate câteva excepții sau cazuri încă neclarificate, care au rolul de a întregi perspectiva de ansamblu asupra bisericilor medievale secuiești. Cel mai ușor ne putem lămuri despre taxonomia bisericilor fortificate secuiești, urmărind legenda hărții anexate

¹ Țiplic 2006; Fabini 2009.

² Rusu, Burnichioiu 2008.

³ Vătășianu 1959, p. 577-603, *passim*.

⁴ Despre problematica reprezentată de clasificarea bisericilor fortificate, vezi Rusu 2005, p. 444-456; Cătălu 2008.

copertei interioare. Acolo apar enumerate în franceză și maghiară tipurile de: „église forteresse (erődtemplom), église fortifiée (vártemplom, templomvár), église enclose (vár- ou kerített), église en discussion, église ajoutée dans l'étude”.

Nu putem decât să ne bucurăm că un autor străin a investit deosebit de multă energie și pasiune pentru realizarea unei cărți atât de utile pentru cunoașterea patrimoniului artistic din Transilvania și, implicit, din România. Felicităm autorul pentru publicarea acestei cărți care face cunoscută cititorilor francofoni arta religioasă din Ținutul Secuiesc, un subiect care poate fi considerat, la o primă vedere, unul de interes strict regional! Putem aprecia că domnul Hubert Rossel a făcut un mare serviciu cultural atât maghiarilor, cât și românilor. Așteptăm cu mare interes publicarea acestei cărți, așa cum ar fi și firesc, în traducere românească și maghiară.

Valentin TRIFESCU*

Abrevieri bibliografice

- Cătălui 2008 - Iulian Cătălui, *Biserici fortificate din județul Brașov*, <https://atelier.liternet.ro/articol/6556/Iulian-atalui/Biserici-fortificate-din-judetul-Brasov.html> (publicat la 24.09.2008, accesat la 20.11. 2018).
- Fabini 2009 - Hermann Fabini, *Universul cetăților bisericesti din Transilvania*, Sibiu, 2009.
- Dávid 1981 - László Dávid, *A középkori udvarhelyszék művészeti emlékei*, București, 1981.
- Gyöngyössi 2013 - János Gyöngyössi, *Székegy templomerdő*, Odorheiu Secuiesc, 2013.
- Gyöngyössi et alii 1995 - János Gyöngyössi, Terézia Kerny, Sebestyén József Sarudi, *Székegyföldi vártemplomok*, Budapesta, 1995.
- Rusu 2005 - Adrian Andrei Rusu, *Castelarea carpatică. Fortificații și cetăți din Transilvania și teritoriile învecinate (sec. XIII-XIV)*, Cluj-Napoca, 2005.
- Rusu, Burnichioiu 2008 - Adrian Andrei Rusu, Ileana Burnichioiu, *Monumente medievale din Țara Hațegului. Medieval Monuments from Hațeg District*, Cluj-Napoca, 2008.
- Vătășianu 1959 - Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările Române. Artă în perioada de dezvoltare a feudalismului*, București, 1959.
- Țiplic 2006 - Ioan Marian Țiplic, *Biserici fortificate ale sașilor din Transilvania*, București, 2006.

* Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, România; e-mail: valentintrifescu@gmail.com.